

Hükümet Dışı Organizasyonların Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkilerinin Kadın Örgütleri Üzerinden Değerlendirilmesi*

Recep KAYA*

Öz

1980'lerden itibaren örgütsel bir yaşam olarak var olmaya başlayan sivil toplumun sayıca artışı ve tüm topluma yayılması demokratikleşme için önemli bir alan ve aktör olmuştur. Günümüzde sivil toplum örgütleri iktidarları belirleyip onların devamlılığını sağlayabilecek, iktidarın icraatlarına ve kararlarına yön verebilecek çoğunluğa ve güce sahiptir. Bu bağlamda ortaya çıkan ve sivil topluma önderlik etmiş kadın aktörlerle beraber kadınlar arasında yayılan birçok sivil toplum kuruluşu mevcuttur. 1990 yılında kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile başlayan kamu yönetimi alanında kadına yönelik kurumsal dönüşümler, 2011'de kaldırılan Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı ile devam etmiş; aynı yıl Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018 yılında ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile sürmüştür. Bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının demokrasi ve kamu yönetimine katkıları ile toplum üzerindeki işlevselliğinin önemi, kadın hakları ile ilgili sivil toplum kuruluşları üzerinden ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Sivil Toplum, Kadın.

Makale Türü: Derleme Makale

Evaluation of the Effects of Non-Governmental Organisations on Public Administration through Women Organisations

Abstract

The increase in the number of civil societies started to exist as an organisational life since the 1980s and its spread to the whole society has been an important area and actor for democratisation. Today, non-governmental organisations have the majority and power to determine the power and maintain their continuity and to direct the actions and decisions of the power. Along with women actors emerging in this context and leading civil society, many non-governmental organisations spread among women. With the General Directorate on the Status and Problems of Women established in 1990, institutional transformations towards women have started in the field of public administration. Later, this transformation has continued with the Ministry of State for Women and Family until 2011, with the Ministry of Family and Social Policy between 2011 and 2018, and with the Ministry of Family, Labor and Social Services since 2018. In this study, the contribution of non-governmental organisations to democracy and public administration and the importance of their functionality on society were discussed through non-governmental organisations related to women's rights.

Key Words: Public Administration, Civil Society, Women.

Article Type: Review Article

* Bu çalışma 24-26 Ekim 2019 tarihleri arasında Karamanoglu Mehmetbey Üniversitesi'nde düzenlenen KAYFOR17'de bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör. Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Atatürk Sağlık Hizmetleri M.Y.O., Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı, recepkaya03@gmail.com, ORCID ID: 0000-0021-9072-232X

1. GİRİŞ

Sivil toplum kuruluşları, ortaya çıktıkları tarihsel süreç içerisinde toplumda ihtiyaç sahibi olan kesimlere sosyal yardımlar başta olmak üzere birçok konuda destek olmayı amaç edinmiştir. Süreç içinde toplumdaki ihtiyaç adı verilen unsurların zamanla değişmesi ve çeşitlenmesi karşısında bu kuruluşların etkinliği azalmış olsa da küreselleşme ile birlikte topluma hizmet eden ve yardım sunma konumundaki merkezi ve yerel idarelerin çeşitli konularda destekçisi olmuşlardır.

Örgütlenme modellerinde esnek olan, her kesimden kişi ve grupların kolayca irtibat sağlayacağı yapılanmaları, günün şartlarına göre kendilerini yeniden düzenleyebilme vb. özellikleri sayesinde etkinlik ve verimlilikleri yüksektir. Bir ülkede vakıf, dernek, sendika gibi çeşitli isimlerle ifade edilen ve demokrasinin gelişmişliği ile ilişkilendirilen sivil toplum kuruluşları, toplumda var olan birçok sosyal içerikli konunun çözülmesi ve gündeme alınması gibi durumlarda etkin bir rol oynamaktadır.

Günden güne etkinliği artan bu kuruluşların toplumda çözüm bekleyen konularda siyasi iradenin alması gereken kararların gecikmesi ya da gündeme alınmaması gibi durumlarda sorunu topluma mal edip, toplumu harekete geçirerek etkileme potansiyelleri bulunmaktadır. Özellikle günümüzde internetin yaygınlık kazanmasıyla birlikte organize olma ve hızlı bir şekilde kitlelere ulaşarak onları harekete geçirme konularında sosyal medyadan yararlanılıyor olması büyük önem teşkil etmektedir. Sosyal medyaya taşınan sosyal bir olay ya da olgunun çeşitli platformlarda yer alması, konunun hem güncelliğini koruyup sürekliliğini sağlamakta hem de farklı kitlelerin bu olayları öğrenerek duyarlı kişilerin bu olaylara destek olmalarını sağlamaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının oluşturulmasında duyarlı kişilerin bir araya gelerek konunun takibinin sağlanması ve netice alınması amacı önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Bu tarz yaklaşımlar sonucu dünyada ve Türkiye’de vakıf, dernek, sendika vb. gibi oluşumlar yaygınlık kazanmaktadır.

Kadın merkezli kurulan sivil toplum kuruluşlarına bakıldığında; kadınlarla ilgili olarak kamusal hayata katılımından kadına yönelik şiddete, kadınların sağlığından cinsel yaşamına, mesleki eğitim ve becerilerini artırmalarına, sosyal hayatta erkeklerle eşit haklara sahip olunmasından her alanda örgütlenerek temsilinin sağlanmasına kadar birçok konuda mücadele etmektedirler.

Kadınların kuruculuğunu üstlendikleri dernek, vakıf, platform gibi oluşumlara baktığımızda sadece kendilerine yönelik bir çalışma alanı içerisinde yer almadıklarını aynı zamanda sosyal sorumluluk yüklenerek birçok konuda ön plana çıktıklarını söyleyebiliriz.

Çalışmayla ilgili ele alınan kaynaklar ve internet ortamındaki verilerde, kadın örgütlerinin kamu yönetimi üzerine etkileri ile ilgili bir saha çalışmasının bulunmadığı görülmüştür. Kadın STK’lar ya da genel olarak STK’lar ile ilgili yapılan çalışmalar olduğu ve bu çalışmalarda nitel araştırma tarzında yöntemler olan fenomenoloji, etnografi, gömülü teori, örnek olay ve saha taraması (nicel de kullanılır) çeşitlerinden fenomenoloji ile yapılan çalışmalara rastlanmıştır.

Literatür taramasına ve internet ortamında yer alan kaynaklara dayalı bu çalışmada ilk olarak sivil toplum kavramının çeşitli bilim insanları tarafından yapılan tanımları ifade edilerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra sivil toplumun örgütlenme süreci ele alınarak hangi nedenlerle ortaya çıktıklarına yönelik varoluş amaçlarına değinilmiştir. Son olarak Türkiye ve dünyada ortaya çıkan ilk kadın örgütlenmeleri ele alınmış ve sonrasında Türkiye’de kadınların örgütlenme süreçleri içerisindeki mücadeleleri, kazanımları tarihsel perspektif gözetilerek belirtmeye çalışılmıştır. STK’lar içerisinde kendine özgü ve farklı bir bölüm olan kadın örgütlerinin kamu yönetimi üzerine ne şekilde etkilerde bulunduğu ve hangi yapısal dönüşümleri beraberinde getirdiği vurgulanmak amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sivil toplumun ne olduğu ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımların bir kısmına göz atacak olursak; insanların temel hak ve özgürlüklerini herhangi bir dayatma olmadan kullanabildikleri, devletin bu hak ve özgürlüklerin kullanılması ve korunması konusunda hassas olduğu, devlet tarafından hiçbir şekilde baskı uygulanmayan aynı zamanda devletlerin demokratiklik göstergeleri arasında da yer alan bir alan vardır. Devletlerin baskı ve denetim gibi unsurlarının hissedilmediği ve belirleyici olmadığı bu alan sivil alanı oluşturup, sivil toplum şeklinde adlandırılmaktadır (Demir ve Acar, 2002: 368).

Sivil toplum; insanların tek başlarına yapamadıkları olay, durum, tepki vb. gibi etkenleri bir araya gelerek, en doğru kararı alıp uygulamaya koymalarını sağlayan bir kavramdır. Sivil toplum gönüllülük esasına dayalı olup, birlikteliği ve dayanışmayı esas alır (Keyman, 2004: 2-3).

Sivil toplum, devletin yürütmekle görevli olduğu faaliyetleri yapan kuruluşlarının dışında kalan, ortaya çıkma amaçlarını kapsayan hak ve özgürlükleri savunan, devletin otoritesi dışındaki özerk alandır (Yıldırım, 2005: 61-72). Başka bir ifadeye göre medeni yani şehirli ve şehirle ilgili olan, topluluk içerisinde var olan bireylerin hayatlarını devam ettirebilmelerini sağlayacak her türlü iktisadi, sosyal, kültürel ve hukuki bir zemin içeren otorite sahibi cemaattir (Mardin, 2008: 9-14).

Vatandaşlar ve şehirde yaşayanlarla ilgili olan, kırsalda yaşayanlar ve askeri-dini alanlarla ilgili olmayan (Çopur, 2012), toplumsal bir yaşam biçimi olduğu (Çaha, 2005: 20), devletle ilişki içerisinde olan fakat iktidarı ele geçirmeye yönelik bir amaç taşımayan (Özbudun, 1999: 113) bir kavram olduğu noktasında çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.

Sivil toplum teriminden genel olarak kente ait bir olgu olduğu, askeri ve dini gibi kurumlarla ilişkili olmadığı, iktidara sahip olmaya yönelik söylem ve eylem içerisinde bulunmadığı, vatandaşlar ve toplumla ilgili olduğu ve bunların karşılaştığı veya karşılaşılabileceği temel sorun alanlarına dönük çözümler geliştirmeye çalıştığı, toplumsal bir yaşam şekli olduğu gibi sonuçları çıkarmak mümkündür.

Ayrıca sivil toplumun tanımlarında ortak olarak vurgu yapılan özellikler olarak; kişi hak ve özgürlüklerinin korunması, devletten ayrı örgütlenme özelliğinin olması, insanların görüşlerini rahatça ifade edebilecekleri bir platform olmasının yanında bu kavramın ekonomik bir terim ile ilişki içerisinde olmadığını söyleyebiliriz (Çiftçi, 2012: 4-6).

Sivil toplum kavramı içerisinde birliktelik, dayanışma, yardımlaşma, toplumsal sorunlara yönelik çözüm üretme, toplumda var olan sorun alanlarına yönelik toplumsal hareket oluşturma, toplumsal farkındalık yaratma, siyasal iktidara etki etme ve tavsiyelerde bulunma ile gerektiğinde yönlendirme gibi hedefler bulunmaktadır.

Sivil toplum kavramının içerik ve amaçladığı hedef alanları açısından geniş ve demokrasiye katkıda bulunma konumunda olması gibi birçok etken dolayısıyla önemi artmaktadır. Devletin önemi artmakta olan bu oluşumları tamamıyla kendi başına bırakmadığını, belli başlı yöntemler dâhilinde, özellikle de idari yönden kontrol altında tuttuğunu söylemek mümkündür.

Toplumun belirli bir amaç doğrultusunda örgütlenmeye gitmesi sonucu “sivil toplum örgütü” adı verilen yapılanmalar ortaya çıkmaktadır. Buldukları toplumun faydasını gözeterek çalışan, demokratik bir zeminin oluşmasına katkıda bulunan, iktidarda yer alan yönetimi belirledikleri amaçlar doğrultusunda kamuoyu oluşturarak etkilemeye çalışan ve yönlendiren kuruluşlara ise “sivil toplum kuruluşları” adı verilmektedir (Çağlar, Kendirli ve Çağırın, 2006: 155-163).

Sivil toplum kuruluşları, devletin yönetim alanında yer alan (yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerini icra eden) kuruluşlar haricinde bağımsız olarak faaliyet yürüten, kâr amacı gütmeyen,

gelirlerini üyelerin aidatları ve bağışlarından sağlayan insan hakları, çevre, kültür ve sosyal amaçlarla kurularak ikna edici söylemler geliştirip lobi çalışmaları yapan kuruluşlardır.

Günümüz sivil toplum kuruluşlarına bakıldığında varlık nedenleri olarak toplumsal hareketlerin önemli olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal hareketler, toplumda var olan bir sorunun farklı kitlelere duyurulması ve sonuç olarak farkındalık oluşturarak kitlelerin desteğini almak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kitlelerin harekete geçmesi sonucu ise sorun sadece bir grubun sorunu olmaktan çıkarak topluma mal olmaktadır. Çocuk işçiliği, kölelik karşıtlığı, kadın hareketleri, çevre hareketleri, insan hakları ile ilgili hareketler, savaş karşıtlığı ve nükleer enerji karşıtlığı gibi örnekler verilebilir. Bunun yanında devletlerin özellikle demokratikleşmeye vurgu yapmak için desteklediği sivil toplum örgütleri de görülmektedir. Devletin, örneğin sendikalar, meslek odaları, birlikler gibi bu tarz oluşumlarla amaçladıkları arasında demokrasinin gelişimine katkıda bulunulması, örgütlü toplumun teşvik edilmesi, devletin ulaşamadığı yerlerde bu tür oluşumların devreye girerek oluşabilecek etkisizlik durumlarının ortadan kaldırılması ve meslek mensuplarının bir araya gelerek düzen içerisinde bulunulmasını istemesi bulunmaktadır (Çiftçi, 2012).

Sivil toplum kuruluşlarının işlevlerine bakacak olursak;

- ❖ Kamuoyu oluşturmak suretiyle bireylerin taleplerinin ilgili yerlere duyurulmasını sağlamak,
- ❖ Demokratik bir ortamın oluşması ve çoğulcu toplum yapısının oluşumu için kitlelerin sözcülüğünü yapmak (Arslan, 2001: 126-127),
- ❖ Kurulmasında yer alan hedef kitlenin amaçları doğrultusunda faaliyet yürütmek,
- ❖ Devletin girmedığı ya da girmek istemediği sosyal alanlarda faaliyet yürüterek toplumda göz ardı edilen kesimlere ulaşılmasını sağlamak,
- ❖ Devletin otoritesi altında olmadığı ve bağımsız olduğu için farklı kesimlerde yer alan kişilerin düşüncelerini serbestçe ifade edebilecekleri bir alan sunmak şeklinde ifade edebiliriz.

2.1. Sivil Toplum Örgütleri

Sivil toplum örgütlerinin kurulma nedenlerine bakıldığında farklılıklar göze çarpmaktadır. İlk zamanlardaki sivil toplum örgütlenmeleri daha çok din temelli olarak ön plana çıkan hayır amaçlı oluşumlardır. Bu tür örgütlenmeler kendilerini günümüz şartlarına uyarlayarak etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Sonraki dönemlerde ortaya çıkan sivil toplum örgütleri ise, Avrupa'da özellikle burjuva sınıfının etkin olması ile sanayileşmenin getirdiği süreç sonucunda ortaya çıkan günümüz sivil toplum kuruluşlarının öncülü konumundadır. Bu süreçteki sivil toplum oluşumları toplumsal sorunlara karşı duyarlı olan, farklılıkları temsil etme işlevi gören ve insanların kendi görüşlerini aktarabilecekleri kamusal alan oluşturmaktadır (Özdemir, Başel ve Şenocak, 2010: 164-171).

Türkiye'de ve genel olarak da dünyada nüfusun oransal olarak dağılımına bakıldığında kadın ve erkek nüfus oranları hemen hemen birbirine eşittir. İnsanların tarih sahnesine çıktıkları ilk zamanlarda kurumsal bir yapının ve mevcut işlerde iş bölümlerini gerektirecek karmaşık bir durumun olmayışı, kadın ve erkek arasında üstünlük meydana getirecek bir anlayışı engellemiştir.

Tarım toplumuna geçişle birlikte değişime uğramaya başlayan eşitlikçi kadın-erkek anlayışı, toplumsal yaşam biçimlerinin, dinsel perspektiften bakış açısının ve toplumda kabul gören geleneksel kalıplar gibi bazı anlayışların da etkisiyle zamanla erkek egemen anlayışına dönüşerek toplumda yerleşik bir hal almaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak kadınlar daha çok çocuklarla ilgilenme, temizlik işleri ve genelde ev işleri ile sınırlandırılmış; erkekler ise evin ekonomik yükünü çekmiş olsalar

da bunun karşılığı olarak evde söz hakkına sahip olmuşlar ve böylece otoritenin kendilerinde olmasını sağlamışlardır.

Toplumlarda özellikle de doğu toplumlarında ataerkil bir aile yaşantısı (erkek egemenliği) hâkim olduğu için nüfus oranlarındaki kadın-erkek eşitliği evin otoritesindeki kadın-erkek eşitliğine pek yansımamaktadır. Sonuç olarak kadının mücadele edip haklarını kazanmasına kadar kadının yeri ve görevinin aile içi ile sınırlandırılarak kadınlara özgü kamusal bir alanın oluşmasına engel bulunduğu söylenebilir.

İlk kurulan sivil toplum örgütleri ya da kuruluşları adı verilen yapılanmalara bakıldığında hayır amacı başta olmak üzere eğitim, kültür, sosyal vs. amaçların öne çıktığı görülmektedir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için çaba harcayan örgütler önemli bir boşluğu da doldurulmasını sağlamışlardır.

Dünyada yaşanan gelişmeler özellikle burjuvazi ve sanayi devriminin etkisi ile kadın ve çocukların da aile içi işletmelerde çalışmasının yanı sıra özel sektörde çalışmaya başlamaları, hak arama noktasında örgütlenmelere gidilmesine neden olmuştur.

STK'ların amaçlarının daha sonraları özelleştiğini ve tek bir amaç, hedef gibi unsurların elde edilmesi için uğraştıklarının ifade edilmesi doğru olacaktır. Örneğin insan hakları, çocuk hakları, işçi hakları, kadın hakları, eğitim hakkı vb. gibi hakların elde edilmesi için kurulan STK'lar ile yalnız bir kent, kasaba, köy gibi yere mensup olmak dolayısıyla kurulan ve orali kişilere destek olan hemşeri dernekleri ile hayvan hakları derneklerinden oluştuğunu görmekteyiz.

2.2. Kadın STK'ların Gelişim Süreci ve Kazanımları

Dünyada kadınlarla ilgili olarak kurulan ilk sivil toplum örgütleri XIII. yüzyılda Kayseri'de kurulan Bacıyan-ı Rum ve Avrupa'da kurulan Begimler'dir. Her iki örgüt de kadınların çalışma hayatında yer alarak meslek sahibi olmalarını, ihtiyaç sahibi kadınların tespit edilerek yardımcı olunmasını, kadınların ekonomik ve kültürel alanlarda toplumda etkin bir şekilde yer almalarını amaçlamıştır (Erbaba, 2015: 1212).

1800'lü yılların ortalarında kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olmak istemeleri sonucu başlattıkları eylemler, örgütlenmeler ve mücadeleler sonucunda kadınlar 20. yüzyılda birçok ülkede eğitim, mülkiyet ve oy kullanma hususlarında kazanımlar elde etmişlerdir (Kolay, 2015: 6).

Kadınlarla ilgili kurulan STK'lar, kadınların sosyal hayatta ve çalışma hayatında yer almalarını ve burada karşılaştıkları sorunların çözümünün sağlanmasını, eşitlik temelinde hareket edilerek her alanda erkeklerin sahip oldukları haklara kadınların da sahip olabilmeleri için uğraşmaktadırlar.

Osmanlı döneminde Anadolu'daki kadınların hak isteme durumlarına bakacak olursak, bir araya gelerek kurdukları sivil toplum kuruluşları sayesinde gazete, dergi gibi basın-yayın araçları çıkararak hem kendi fikirlerinin yaygınlık kazanması ve farklı kitlelere ulaşması sağlanmış hem de kadınların eğitim ve kültür seviyelerinin artırılarak sorun oluşturan toplumsal konuların iyileştirilmesi noktasında hareket etmişlerdir.

Tanzimat Dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmeler kadınların ön plana çıkmaları için bir fırsat olmuştur. Özellikle eğitim alanında yaşanan gelişmeler kadının kültürlü hale gelerek var olan durumu sorgulamasına neden olmuştur. Belli bir dönem sonunda kadınlar erkeklerden bir farklarının olmadığı gerekçesiyle mevcut düzen içerisinde erkeklerin sahip oldukları haklara kendilerinin de sahip olmaları gerektiğini öne sürmüş ve bu yönde çalışmalar başlatmışlardır. II. Meşrutiyet ile beraber mevcut yönetimlerin pek de taraf olmadıkları bu durum sonucunda ilk kadın dernekleri ve cemiyetler kendini

göstermiştir. Kurulan bu derneklerin isimlerine ve yapılarına bakıldığında dönemin getirmiş olduğu şartlar nedeniyle bağımsızlık, milliyetçi ideoloji gibi kavramlara vurgu yapıldığı görülmektedir.

Kadınların hak arama mücadeleleri sonucu Kanun-i Esasi’de de birtakım değişikliklere gidilmiştir. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine ilk eşin rızası şartı getirilmesi, miras hukukunda kadınların mirastan pay almalarının sağlanması gibi kadınlar açısından önemli kazanımlar olmuştur. Yine I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi savaşlar sonrası dönemde erkek nüfusun silâh altında bulunması ve savaşlarda bir kısmının şehit düşmesi sonucu kamusal alana kadınların girişi artmıştır.

Bu amaçlarla Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği, Ma’mulat-ı Dâhiliye İstihlâki Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi gibi birçok dernek kurulmuş ve kadınların mevcut koşullarının erkeklerle aynı olmadığı iddiası öne sürülmüştür. 1924 yılında Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan “Türk Kadınlar Birliği” isimli, amacı kadınların siyasi olarak mecliste temsilini sağlamak olan dernek, amacını gerçekleştirdiği 1935 yılı seçimlerinde 18 kadın milletvekili kazanılması sonrası kendini feshetmiştir (Avcı, 2016: 225-254).

Kadınların iş yaşamında yer alması ve hak aramaları sonucu 1926 yılında çıkarılmış olan Medeni Kanun’da velayet hakkı, mirasta pay eşitliği, medeni nikâh zorunluluğu, çok eşliliğin kaldırılması gibi kazanımlar elde edilmiştir.

Kadınların mücadeleleri sonucu kürtaj hakkı İngiltere’de 1967’de, ABD’de 1973’te, Fransa’da 1975’te elde edilirken, Türkiye’de ise bu hakkın yasallaşması 1983 yılında gerçekleşmiştir (Kolay, 2015: 5-11). Yine kadınlar tarafından kendilerine karşı ayrımcılık yapıldığı öne sürülerek örgütlenmelere gidilmiş, hak arama mücadeleleri sonucunda üniversitelerde “Kadın Çalışmaları Bölümleri”, “Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri” (Eroğlu, 2004: 24) açılması sağlanmıştır. Kadınların mücadele ettikleri ve günümüzde önemli oranda arttığı net bir şekilde görülen kadına yönelik şiddet, baskı ve tecavüz gibi konular kadın STK’ların gündemlerinde ilk sıralarda yer almaktadır. Bu STK’ların mücadeleleri sonucunda yürütme gücünü ellerinde bulduran hükümetler, yasama organlarına gelen haklı talepler karşısında kanuni düzenlemelerle sorunların çözümü noktasında hareket etmektedir.

Kadın sivil toplum kuruluşları örgütlendikleri alanlarda çıkarmış oldukları gazete, dergi, bülten gibi araçlar, protesto yürüyüşleri ve eylemler, imza kampanyaları sonucu kamuoyu oluşturarak yetkililere seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar. Bunlara ilave olarak internetin yaygınlık kazanması sonucu sosyal medya araçları sayesinde daha kolay organize olabilmektedirler.

Kadınların çabaları ile güçlü bir platform olarak karşımıza çıkan bu STK’lar yürütmeyi etkilemeleri sonucu 1987 yılında kadın-erkek eşitliğinin devlet nezdinde kurumsallaşması için Devlet Planlama Teşkilatı bünyesindeki Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü içinde “Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu”, 1990 yılında ise “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” kurulmasına katkı sunmuşlardır. Ayrıca şiddete uğrayan kadınlara sahip çıkılması amacıyla 1990 yılında “Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı”, 1991 yılında kadın sorunlarıyla ilgilenilmesi için “Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı” kurulmuştur. 1993 yılında “Kadın Dernekleri Platformu” 100 bin imza toplayarak Medeni Kanun’da değişiklik yapılmasını talep etmişlerdir.

1997 yılında “Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (CEDAW) çerçevesinde ülkelerin yürüttüğü politikaların izlenmesi ve takip edilmesi sürecinde Türkiye’den de Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği, Mor Çatı ve EŞ-İZ platformunun dâhil olduğu kadın STK’lar rapor sunmuşlardır. Bu rapor sonucunda Türkiye’de 1997 yılında aile içi şiddete maruz kalan kadın ve çocuklara şahsen şikâyette bulunma hakkı veren “Aileyi Koruma Kanunu” çıkarılarak hayata geçirilmiştir (Sivil Sayfalar, 2017).

Süreç içerisinde kadınların kamu ve sosyal alandaki yaşamlarını ilgilendiren ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok sözleşme imzalanmış, kanun ya da yönetmelik gibi mevzuatlar kabul edilmiştir. Ancak yine de hem oransal olarak değişmekle birlikte hem gelişmiş hem de gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerde kadınlara yönelik hak ihlalleri ve eşitsizlikler devam etmektedir.

3. SONUÇ

Sivil toplum kuruluşları devleti yönetme hakkını elinde bulunduran merkezi ve yerel idarelerin sosyal ve demokratik devlet olmaları sebebiyle halklarına sunmaları gereken çeşitli hizmetlerde görev alarak bu idarelerin sorumluluklarına ortak olmaktadır. Bu örgütlü yapıların ve kuruluşların yaygınlık kazanıyor olması ülke içerisinde demokratik zeminin oluşumuna da katkı sunmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının Türkiye’de özellikle 1900’lü yılların son çeyreğinde nicelik ve nitelik yönünden bir hayli arttığı söylenebilir. Bu kuruluşlarda yaşanan böylesine bir değişimde ülkenin içinde bulunduğu koşulların etkisi büyüktür. Bu koşulların başında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üye olabilmek için demokratik olgunluğa erişmiş ve vatandaşlarının serbestçe örgütlenerek yönetimden makul taleplerde bulunma şartlarının oluşmuş olduğunu ilgili yerlere göstermek istemesi, serbest piyasa ekonomisi ve dışa açık bir ülke olarak küreselleşen dünya ile uyum sağlamak istemesi gibi faktörler gelmektedir.

Türkiye’deki STK’lar özellikle Avrupa ve Amerika’da kurulanlar ile karşılaştırıldığında sayılarının ve yönetime etki etme kapasitelerinin daha az olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun oluşmasında sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarında ve uluslararası düzeydeki ilgili STK’lar ile karşılıklı etkileşimlerinin azlığı neden olmaktadır. Bunun yanında Avrupa ve Amerika’daki sivil toplum kuruluşlarına kamusal düzeyde aktarımlar söz konusu olurken, Türkiye’de faaliyet gösteren STK’lar üyelerinden elde ettikleri aidatlar ve bağışlar ile faaliyetlerini yürütmektedir.

Kadınların kendileri ile ilgili verilmemiş olan hakları elde etmek, verilmiş olanları ise korumak ve geliştirmek amacıyla oluşturdukları kadın sivil toplum kuruluşlarının halkın nezdinde etkisinin düşük olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu durumun meydana gelmesinde;

- ✓ STK’ların kurucu ve yönetim kadrolarında yer alan kişilerin kendi ideolojilerini buralara da yansıtmaları,
- ✓ Demokrasi ve özgürlük bağlamında düşünülmesi ve desteklenmesi gereken kararların sırf dünya görüşü yüzünden desteklenmemesi,
- ✓ Kadınların ve kadın STK’ların kendi aralarında güçlü bir bağ kuramamaları,
- ✓ Bu kuruluşların ekonomilerinin güçlü olmaması,
- ✓ Toplumda yapısal olarak erkek egemenliğinin hâkim olması,
- ✓ Siyasi olarak etkin konumda bulunan kadın sayısının az olması, taleplerin yetkili makamlara ulaştırılması noktasında ve kamu politikası işlevselliği kazandırılmasında sorun yaşanması gibi etkenler yatmaktadır.

Kadınların sivil toplum kuruluşlarında hem görev almada hem de görev aldıktan sonraki kısımda özellikle geleneksel kalıplar, ekonomik sebepler ve aile içi görevleri nedeniyle tam olarak etkin olmadıkları söylenebilir. Sivil topluma güçlü bir şekilde katıl(a)mayan kadınların nüfusun yarısını oluştursalar da, kamu politikaları oluşturan makamları politika bağlamında etkileyemeyeceği aşikârdır. Bu nedenle kadınların STK’larda kendilerinden söz ettirebilmeleri için sosyal politikaların oluşturulması ve hayat geçirilmesi önemlidir. Kadın sivil toplum kuruluşlarına sosyal ve ekonomik alanlar başta olmak üzere katkı sunmak, sürdürülebilir kalkınma için değişik değerler ortaya koymak, kadınların iş ve kişisel yaşamlarında gelişimlerine yardımcı olmak yönlerinden ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen kadın örgütlerinin güçlü bir şekilde faaliyet yürütebilmesi ve sonuç alabilmesi için ekonomik kaynaklarının yeterli olması, siyasi partilerin yetkilileri ve hükümet ile yakın ilişkiler içerisinde olması, sorunlara objektif bir şekilde yaklaşan bilgili, birikimli kişilerin yönetim pozisyonunda yer alması, örgütlenme düzeylerinin yüksek olması, internet kullanıcılığının yaygınlaştırılması son zamanlarda etki göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Kadınların sivil toplum alanında örgütlenmeleri ve ortak akılla hareket etmeleri sonucunda son yıllarda birtakım önemli kazanımlar elde ettiklerini ifade edilse de kadınlara yönelik meydana gelen özellikle şiddet içeren olayların önlenemediği de bir gerçektir. Özellikle televizyon dizilerinde kadınlara uygulanan şiddet göstergelerinin makul olarak sunulması, cezai müeyyidelerin caydırıcı olmaması ve devlet tarafından verilen hakların toplum tarafından tam olarak algılanamaması gibi sebepler bu sonuçta etkili olmaktadır.

Kadın ve kadın STK'ların yaşanan bir olay karşısında günümüzde yeteri kadar olmasa da etkin olmasında bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin büyük bir etkisi vardır. Artık hemen hemen her evde internetin bulunması ve sosyal medya platformlarının yaygınlık kazanması ile birlikte kitleleri haberdar etmek kolaylaşmıştır. Kitlelerin harekete geçirilmesi sonucu gündemde önemli bir yer tutan olaylar karşısında yürütme gücünü elinde bulunduran hükümet, bu konu hakkında açıklama yapmak ve gerekli önlemler ile düzenlemeleri yapmak zorunda kalmaktadır.

Çeşitli gereksinimlerden doğan, aynı zamanda demokrasiye de katkı sunan sivil toplum örgütleri ve bunlar içerisinde kadın STK'lar günümüzde sayısal olarak belli düzeye ulaşmış olsa da kamu yönetimlerini etkileme kapasitelerinin yeterli olduğu söylenemez. Son olarak Türkiye'de kadın örgütlerinin tam anlamıyla etkin olmasalar da önemli bir boşluğu doldurarak kadın haklarının savunulması ve taleplerin gerekli mercilere ulaştırılmasında bir köprü görevi icra ettiği söylenebilir.

Etik Beyan

“Hükümet Dışı Organizasyonların Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkilerinin Kadın Örgütleri Üzerinden Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmediğinden alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve Tarihi Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Avcı, M. (2016). Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 55, 225-254.
- Çağlar, İ., Kendirli, S. ve Çağırın, H. (2006). Sivil Toplum Kuruluşlarının Merkezi ve Yerel Yönetimlerle Etkileşimi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Çorum Örneği. *Çanakkale: III. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Biga İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Bildiriler Kitabı 347, 155-163.

Kaya, R. (2020). Hükümet Dışı Organizasyonların Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkilerinin Kadın Örgütleri Üzerinden Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(38), 1-9.

Çaha, Ö. (2005). Sivil Toplum Üstüne. L. Sunar (Ed.), *Sivil Toplum ve Demokrasi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çiftçi, C. (2012). “Türkiye’nin Az Gelişmiş Bölgelerindeki Kadın ve Kadın STK’ların Güçlendirilmesi Projesi”, https://www.gapcatom.org/wp-content/uploads/2014/09/Sivil_Toplum_Kamu.pdf, (20.10.2019).

Çopur, H. (2012). “Teoriden Pratiğe Sivil Toplum”, <http://www.ekopolitik.org/public/page.aspx?id=615>, (25.09.2019).

Demir, Ö. ve Acar, M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.

Erbaba, H. (2015). Sivil Toplum Örgütlerindeki Yönetici Kadınların “Sivil Toplumda Kadın ve Kadın Yöneticilik Sorunları”na İlişkin Görüşlerinin İrdelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (41), 1211-1219.

Eroğlu, K. (2004). Kadın Kuruluşları İçinde Üniversite Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin Yeri ve Önemi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 8 (2), 24.

Keyman, F. (2004). Sivil Toplum, Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye. (Haz.) A. Karamani, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi*, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No: 4, 2-3.

Kolay, H. (2015). Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları. *EMO Kadın Bülteni*, 3, 5-11.

Mardin, Ş. (2008). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özdemir, S., Başel, H. ve Şenocak, H. (2010). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56, 151-234.

Özbudun, E. (1999). Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon. E. Özdalga ve S. Persson (Ed.), *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Sivil Sayfalar, (2017). Çözüm, “Dünyadaki kadın hareketiyle birlikte dayanışmak”, <https://www.sivilsayfalar.org/2017/03/09/cozum-dunyadaki-kadin-hareketiyle-birlikte-dayanismak/>, (09.03.2017).

Yıldırım, E. (2005). Apolitik Politikaların İnşacısı Olarak Sivil Toplum. *Sivil Toplum Dergisi*, 3 (10), 61-72.